

A HÓDÍTÓ SZOBRA

VARGA ZOLTÁN

A teret narancsvörös alkonyi fény öntötte el. Háttérben a Fellegvár; hatalmas tömege rendíthetetlennek, kihívóan örök életűnek hatott, mint valami rettenetesen nagy, leláncolt, ormótlan állat; tunya volt és gögös. A trónoló bálvány vagy kétszáz lépésnyire állt tőle a tér közepén. Óriási színezett kőszobor volt, ugyancsak változhatatlannak, elmozdíthatatlannak látszott. Valami istenszobornak gondoltam. A talapzatába vésett hieroglifák még csak fokozták megközelíthetlenségét: nem ismerem a Városban használatos írásjeleket.

— Látod, igaz és szeretve tisztelt barátom — mutatott vendéglátóm a szoborra. — Dicsőségünk és hatalmunk megalapozójának szobra előtt állsz. Városunk nagyságát neki köszönhetjük. Csak neki, senki másnak...

Régóta jártuk már a Város kanyargós utcáit, keskeny sikátorait. Különösen a bazárnegyedben időztünk sokat; vendéglátóm nagyon bőkezű volt, szinte arcomról olvasta le kívánságaimat, s bármennyire tiltakoztam is, mindent megvett nekem: arany és ezüst ötvösmunkákkal, színpompás szőnyegekkel halmozott el. Gyalog sétáltunk; házigazdám nem volt elpuhult, nem szívesen vette igénybe az őt megillető hordszéket, meg a Város nevezetességeit is sokkal szabadabban, kötetlenebbül mutogathatta így. Csak egy előttünk loholó rabszolga jelezte magas méltóságát; fáradhatatlanul ügetett hosszú, sovány lábain, időnként erőteljes vesszőcsapásokkal tudatta az utunkat elállókkal, hogy gazdája nem közönséges földi halandó. Másik kísérőnk, aki egy ideig nagy, kerek ernyőt tartott a fejünk fölé, vendégszerető barátom a hőség csökkentével hazaküldte; ezzel is elárulta rendkívüli finomságát és szerénységét: nem kívánta az ernyőt pusztán a rangjelzés kedvéért. Pedig megillette volna, mindenképpen...

A szobor fejét néztem: arca a koronának és sisaknak egyaránt nézhető fejedelmi fejfedő alatt valahogy riasztóan hatott rám. Visszataszítónak éreztem: ragadozóarc volt, de nem az oroszlánszerű, inkább a hiénaféle ragadozók fajtájából; szemei eszelősen tekintettek valami elérhetetlen, de mindenképpen elérni akart pont felé, csillapíthatatlan éhség parázlott bennük. Az jutott eszembe, amíg élt, rengetegen térdelhettek előtte kegyelemért könyörögve, de bizonyos, hogy senkinek sem kegyelmezett.

Vendéglátóm talán ünnepélyes megrendülésnek vélte szótlanságomat. A szobor talapzatára helyezett, hódolatot kifejező kegytárgyakra mu-

tatott: apró füstgyertyácskák, agyagból gyúrt démonszobrocskák sorakoztak egymás mellett. — Isteneink sorába emeltük — magyarázta. — És látod, népünk megértette elgondolásunkat. Mindig akadnak, akik áldozatot mutatnak be neki. Hálások Városunk nagyvárosává válnak. De a Hála Ünnepeit kellene látnod. Amikor körülserglik nagyjaink, a papok fennsúlyos szertartást rendeznek, dobok és kürtök hangja tölti be a teret, s a nép körtáncot lejt a szobor körül.

— Nagyon tisztelhetitek — jegyeztem meg. Igyekeztem palástolni ellenérzéseimet.

— Inkább hálások vagyunk iránta. Rengeteget köszönhetünk neki. A hála helyénvaló szó, ha nem veszed zokon.

— És szebb is — hagytam rá. — Igazad van. Bizonyára ő volt leg-hatalmasabb uralkodótok...

— Feltevésed csak félig igaz, szeretve tisztelt vendégem. — Vendéglátóm ajka körül rejtélyes mosoly bujkált. — Valóban uralkodó volt. De nem a mi uralkodónk.

Móst már nem leplezhettem csodálkozásomat: — Nem a tiétek? Mégis szobrot állítottatok neki?

— Mégis. Megérdemelte.

— Akkor bizonyára nagy barátja volt a Városnak. Hatalmas szövet-sége... — kockáztattam meg.

— Ismét tévedsz, messzi idegenből jött barátom. Ellenségünk volt.

Ertetlenül néztem rá, mosolya még titokzatosabb lett: — De bizonyára kegyes ellenségeitek. Nemes szívé és nagylelkű. Aki rosszabbul is bánhatott volna a Várossal. Talán fel is perzselhette volna... — Találomra mondtam mindezt; tisztában voltam vele, hogy nem hibázhatok rá az igazságra. De a találgatás szórakoztatott. Elképzelni se tudtam, hová fog vendéglátóm kilyukadni.

Mosolyába ezúttal valami szent borzadály keveredett; sőt mintha gyűlölettel méregette volna a szobrot: — Ez? Nemes szívé? ... Ó, szeretett barátom, csakugyan látszik rajtad, hogy nagyon messziről jöttél. Kegyetlenebb embert azóta sem hordott még hátán a föld. Kardéltre hányatott ez mindenkit. Asszonyokat, gyerekeket. Nem kímélte az újszülötteket se. Ahová csak rablóhadával elérhetett, üszkös romok jeleztek útját. Országokat néptelenített el, egész népeket fűzött rab-szíjra... — Azt hiszem, még többet is mondott, elrettentő színekkel esetelte a szobor eredetijének rémtetteit, közben mindinkább felindult, arca áthevült, tekintete különös izzó fényt kapott; a végén egészen kikelt magából. — Bocsáss meg, igaz szívé barátom — mondta aztán, köntösének redői közül előhalászott, gazdagon hímzett selyemkendőjével homlokát törölgetve. — Tudom, hogy nincs előbbvaló dolog, mint megfelekedni fennkölt nyugalomunkról, de mindig ez történik velem, valahányszor ezekre a borzalmakra gondolok. Még ha régen történtek is...

— Megértelek, nagyra becsült és vendégszerető barátom. Borzalmas idők lehettek. És ez itt valóban szörnyeteg lehetett.

— Emberbőrbe bújt vadállat volt... Mást nem tudok mondani...

— Ha ilyen volt, más nevet nem is érdemel — bólogattam. — Csak... — Tétovázva elhallgattam; resteltem, hogy oly sok dolgot nem értek, amióta a Város falai közt tartózkodom. De azért kérdően tekintettem rá.

— Ne szégyelld értetlenségedet — sietett a segítségemre. — Bizonyára magam sem lennék más a te hazádban. És kérdezz, ha nem értesz valamit.

— Szolgálatkészséged valóban határtalan. Kegyes engedelmeddel igénybe is veszem. Még ha nevetni is fogsz kérdésem gyermekem voltán.

— Vendégeimet sohasem nevétem ki... — Házigazdám mosolya mintha egy kis megbántottságot leplezett volna.

— Hát akkor, ha megengeded, valóban megkérdem, miért állítottatok szobrot ennek a szörnyszülöttnek, ennek a pokolfajzatnak?

Kérdésem mégis jobban meglephette, semhogy udvariassága egészen elrejtette volna megütközését: — Csakugyan nem érted?

— Fájdalom, csakugyan.

— Mert megtámadott bennünket. — Újra titokzatosan mosolygott; egy kicsit úgy tűnt, játszik velem.

— Megtámadott? Rejtvényekben beszélsz, tiszteletreméltó barátom. Talányos szavaid jelentését fogyatékos értelmem sajnos képtelen megfejteni. Azért vagytok hálásak neki, mert megtámadott?

— Még inkább azért, mert legyőzhettük — hangzott a türelmes felvilágosítás. — Érted most már?

Bólintottam. Hagytam, hogy tovább magyarázzon.

— ...Túlbecsülte az erejét. Nem tudta, milyen végzetes lépés számára vérengző hordáival ránk rontania. Legyőzte magát. Ezzel kötelezett örök hálára. Érted már, ugye?

— Értem. De ha nem neheztelsz, még mindig nem látok elég okot a hálára. Legyőztétek, s ez jó. De bizonyára súlyos véráldozatok árán. Hát nem lett volna jobb, ha nem támad? Vagy még inkább, ha meg sem születik?

Vendéglátóm arca érezhető szomorúságot tükrözött: — Gondolkodás-módunk, úgy látszik, sajnálatos módon eltér a tiétektől. Ha nem támad, hogyan teljesíthettük volna küldetésünkéből fakadó történelmi feladatunkat?

Kezdtém érteni: — Nocsak! Küldetéstek is van?

— Az istenek kegyelméből.

— De hát ez nagyszerű. Nem is gondoltam volna, hogy már a fejlődésnek ezen a fokán vagytok.

— Örülök, hogy kellemesen csalódtál bennünk, távolról érkezett és nagy tudású barátom. Igen, az istenek akarata felemelő és felelősségteljes küldetést ruházott ránk. Ez a vérszopó pióca, ez a ribancszülte ördögfajzat csak az ő eszközüik volt. Az istenek akarták, hogy hordáit városunk falai alatt szétverjük, maradék hadait messze űzzük, s közben mi foglaljuk el mindazon városokat, amelyeket meghódított, végzetül pedig az ő városait is. Ekképpen adatott meg nekünk, hogy minden út a mi városunkba vezessen, és messze földön számos város élvezhesse testvéri segítségünket és atyai gondoskodásunkat.

— Csak ez volt az egyedüli út ennek elérésére? — Tudtam, hogy kérdésem kihívó, mégsem voltam képes ellenállni a kísértésnek.

Kísérőm arca ünnepélyes lett: — Hagyományaink, egész nagy múltú kultúránk mindig nagy kincsnek tartotta a tiszta lelkiismeretet.

— És átoknak a rosszat — vettem közbe.

— Számból vetted ki a szót. Átoknak és a legnagyobb tehernek. Sohasem lettünk volna képesek magunkra venni.

— Vagy a tiszta lelkiismeret terhét levetni...

— Borotvaéles a szellemed. A kettő egy és ugyanaz.

— Valóban szép és nemes hagyományaitok vannak — mondtam elismerően. — Most már igazán mindent értek. Kinek lehetnének hálásak, ha nem annak, aki megkímél bennünket a büntudattól? Nincs szebb annál, mint mikor tiszta lelkiismerettel valósíthatjuk meg céljainkat.

Vendéglátóm arca sugárzott az örömtől: — Így van, így van, távolról jött bölcsesség. Látom, most már védképp érted.

— Hála türelmes magyarázatodnak.

— Végtelenül örülök ennek. Nem is képzeled, mennyire.

— Én is örülök. Annak, hogy örülsz.

— Én meg annak, hogy örülsz, hogy én örülök.

Még egyszer kifejeztem örömeimet: amiért örül az öröme feletti örömmnek. Meglehetősen jártas voltam már az itteni udvariassági szabályok rejtjelmeiben. Közben azt latolgattam, merjek-e hangot adni véleményemnek. Mondjam-e el, hogy az én világomban egy ilyen emlékmű elképzelhetetlen lenne? Hogy mindenki azt tartaná róla: megcsúfolása a Város védelmében elesettek emlékének. Lényegében én is ezen a nézeten voltam. Bár, ha meggondolom, szempont kérdése minden... De nem mondtam semmit. Talán mert valahogy előre megéreztem, mit válaszolna. Minden bizonnyal ezt: „Miért lenne megcsúfolása? Ily módon nemcsak azért illetjük őket elismeréssel, mert megvédték, ami a miénk volt, hanem azért is, mert gyarapították azt. Ekképpen még több értelme volt a haláluknak...” Persze, lehet, hogy nem egészen így mondta volna, talán burkoltabban fejezi ki magát. De a lényeg ez lett volna. Mindenképpen...

Kis ideig még álltunk. Időközben a nap még inkább alábukott. A Fellegvár körvonalai most már árnyképszerűen rajzolódtak az égre. A tér már egészen vörös volt, vörös a szobor is, mintha véres lenne. És mintha diadalmasan tekintett volna le a Városra, fölényesen, mint aki kifogott rajta. Aztán hazaindultunk.

Vendéglátóm válogatott inyecskékből álló vacsorát tálatatott föl. Tiszteletemre lantosokat, énekmondókat, táncosnőket hozatott; minden este gondoskodott a szórakoztatásomról. De közben mintha gondterhelt, tőprengő lett volna.

Amikor magunkra maradtunk, hozzám lépett: — Mondd, nem értted félre? — kérdezte aggodalmasan.

— Mit érthettem volna félre?

— Az egészet. Amit a szoborról mondtam. — Most mellőzte a szokásos udvarias díszítéseket. Rövid tömondatokban beszélt.

— Nem, dehogy. Minden világos előttem.

— Akkor jó. Nagyon féltem, hogy félreérted. Az egészet valahogy félve magyaráztam el neked.

— Nyugodtan elhíheted, hogy félelmed alaptalan volt.

— Elhiszem. Most már elhiszem. És hidd el, mi jól bánunk a védnökségünk alá került városokkal. A rabszolgáinkkal is jobban bánunk, mint *ők* a szabad polgáraikkal bántak.

— Tudom. Csak nem értem, mért hitted azt, hogy másképp hiszem?

— Bocsáss meg, ha egy pillanatig is azt hittem, másképp hiszed.

— Nincs megbocsátani valóm. Te bocsáss meg együgyű kérdéseimért...

Elváltunk, ki-ki saját hálóhelyiségébe vonult vissza. De vendéglátóm valamiért nyugtalanul töltötte az éjszakát. A falon át többször is lépéseket hallottam, meg néhányszor a hangját is, valamiért a szolgálakat hívatta, egy ideig mintha valaki halkán felolvasással szórakoztatta volna. Tapintatból többé nem hoztam szóba a Város főterén álló szobrot, s ő sem említette többet. Sőt mintha további sétáink során került volna a főteret. De lehet, hogy csak a véletlen folytán vezetett utunk mindig másfelé.

Még tíz napig élveztem vendégszeretetét. Hűvös, de forró napot ígérő hajnal volt, amikor egy tevekaravánnal elhagytam a Várost. Vendéglátóm még a kapun túl is elkísért egy darabon. Búcsúzáskor itteni szokás szerint háromszor arcon csókolt.